УДК 376–056.264.016:811.161.2’342](076.52)
ББК 74.3я70
Р49

Серія «Логопеду»

Схвалено до використання у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами комісією зі спеціальної педагогіки Науково-методичної ради з питань освіти МОН України, наказ № 22.1/12-Г-233 від 19.04.2019 р.

Рецензенти:

Н. І. Семенова — канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки факультету педагогічної освіти та соціальної роботи Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Ю. Д. Герасимчук — учитель-логопед вищої категорії ЗДО № 5 м. Луцьк

Рібцун Ю. В.

Р49 У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Частина 1. — Х. : Видавнича група «Основа», 2020. — 96 с.: іл. — (Серія «Логопеду»).

ISBN 978-617-00-3828-1.

В альбомі подано ілюстративний, ігровий та віршований матеріал для індивідуальної роботи з дошкільниками 3–6 років та учнями початкової школи з метою вивчення та розрізнення звуків української мови. Альбом розрахований на вихователів дошкільних навчальних закладів, у т. ч. й спеціальних компенсуючого типу, учителів початкових класів, учителів-логопедів, учителів-дефектологів, батьків, студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 376–056.264.016:811.161.2’342](076.52)

Навчальне видання

Серія «Логопеду»

РІБЦУН Юлія Валентинівна

У КРАЇНІ ВЕСЕЛКОВИХ ЗВУКІВ.
Альбом учителя-логопеда. Частина 1

Головний редактор *В. І. Садкіна*
Технічний редактор *Є. С. Островський*
Комп’ютерне верстання *Н. П. Червова*

Підп. до друку 10.12.2019. Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарнітура Myriad Pro. Друк офсет. Ум. друк. арк. 10,08. Зам. №19-12/16-04

ТОВ «Видавнича група “Основа”». Україна, 61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66.
Тел. (057) 731-96-33. E-mail: office1@osnova.com.ua. Сайти: osnova.com.ua; book.osnova.com.ua
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 6058 від 01.03.2018 р.

Телефон для замовлення: 0-800-505-212 (Безкоштовно з мобільних та стаціонарних телефонів України)
Надруковано у друкарні ТОВ «ТРІАДА-ПАК», м. Харків, пров. Сімферопольський, 6. Тел. +38(057)703-12-21
www.triada-pack.com, email: sale@triada.kharkov.ua
ISO 9001:2015 № UA228351, FAMO TRIADA LLC (065445)

ISBN 978-617-00-3828-1

© Рібцун Ю. В., 2019
© ТОВ «Видавнича група “Основа”», 2020

ВСТУП

Дошкілля — це той сенситивний період, коли інтенсивно формуються та вдосконалюються мислення, мовлення, сприймання, пам'ять, увага, фантазія, емоції. Проте сама дитина не здатна скористатися такими сприятливими умовами для власного розвитку, тож вона конче потребує допомоги, насамперед педагогів і батьків. Саме тому необхідна цілеспрямована робота у вигляді комплексних ігор-занять, що охоплюють як мовленнєву, так і немовленнєву сторони психічної діяльності. Слід допомогти дитині пізнавати предмети навколишньої дійсності, розрізняти їхню величину, колір і форму, чітко і правильно називати їх, чути, розпізнавати та відтворювати звуки, рухатися та орієнтуватися у просторі, бути уважним до зверненого та власного мовлення, запам'ятовувати необхідну інформацію та вміти відтворювати її, адекватно емоційно реагувати на все, що відбувається довкола, і, звісно, чітко, фонетично, лексично та граматично правильно розмовляти. Адже саме мовлення є тим засобом, що активізує всебічний розвиток дошкільника. Повноцінне усне мовлення є міцним підґрунтям для формування правильного писемного мовлення, тобто читання та письма, без засвоєння навичок яких навчання в школі неможливе.

Часто батьки з метою виправлення мовленнєвих порушень звертаються по допомогу до спеціаліста — вчителя-логопеда — тільки перед вступом дитини до школи. Але варто пам'ятати, що у шести-семирічних дітей значно складніше виправити порушення звуковимови, аніж у дітей чотирьох і п'яти років. Саме тому нами створено альбом, який допоможе педагогам і батькам не лише ознайомити дітей зі звуками рідної мови, але й сформувати у дошкільників правильне мовлення. Запропонований матеріал можна використовувати для індивідуальної роботи з дошкільником під час автоматизації (закріплення) та розрізнення (диференціації) звуків у мовленні.

У цій книзі ми:

- пропонуємо предметно-символічну основу ознайомлення дітей зі звуками рідної мови, фонетичні абетки та звукові підказки, що зроблять ігри-заняття корисними та цікавими;
- окреслюємо методичні акценти розвитку фонематичних процесів;
- подаємо ілюстративний і мовленнєвий матеріал, що охоплює основні групи звуків рідної мови;
- надаємо методичні рекомендації.

Будемо раді, якщо логопедичний альбом допоможе досягти відмінних результатів у вдосконаленні мовлення.

ЗВУКИ МИ ВИВЧАЄМО, ЧІТКО ВИМОВЛЯЄМО

ПРЕДМЕТНО-СИМВОЛІЧНА ОСНОВА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗІ ЗВУКАМИ РІДНОЇ МОВИ

Мовленнєва діяльність у дітей формується у тісному взаємозв'язку лінгвістичного та комунікативного компонентів. За умов атипового розвитку цей процес не є довільним, досить часто він надто вповільнюється, а тому потребує довготривалої цілеспрямованої роботи. Тільки застосування сучасних освітніх інноваційних технологій допоможе прискорити компенсацію мовленнєвих порушень.

Завдячуючи властивостям образної пам'яті, шляхом залишкового збудження зорового аналізатора, людина здатна, вже безпосередньо не сприймаючи певний предмет, відтворювати його образ, зберігаючи всі його риси, деталі чи навіть найменші складові. Саме ця фізіологічна основа стала підґрунтям ***ейдетики*** — навчально-ігрової розвивальної системи, що поліпшує сприймання, мимовільно і значно продуктивніше активізує увагу та пам'ять різних модальностей, розвиває образне мислення та фантазію, сприяє вдосконаленню мовлення (Є. Антощук, П. Блонський, І. Брушневська, Л. Виготський, Г. Ебінгауз, Е. Йенш, О. Лурія, І. Матюгін, Е. Менш, Г. Мюллер, О. Пащенко, Ю. Рібцун, В. Урбанчич, К. Ушинський, Ф. Шуман та ін.).

За провідним аналізатором в ейдетиці визначають такі асоціації: 1) зорові; 2) слухові; 3) рухові; 4) тактильні; 5) нюхові; 6) смакові (*див. рис.*).

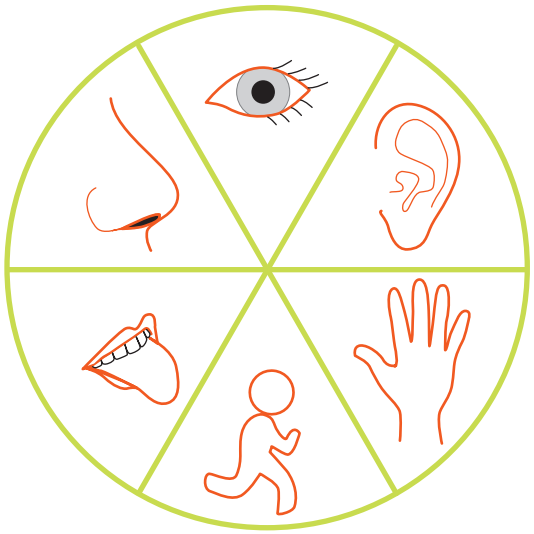

Асоціації за провідним аналізатором

Щоб постановка та автоматизація звуків були ефективнішими, учителеві-логопеду доцільно використовувати ейдетичні образи та всі можливі аналізаторні системи дитини. Саме тому нами створено «Фонетичні абетки» та «Звукові підказки», які мають предметно-символічну спрямованість.

ФОНЕТИЧНІ АБЕТКИ

Ознайомимо читачів з «Фонетичними абетками», розкриємо їхній зміст і надамо методичні рекомендації щодо їхнього використання.

- «*Фонетико-зорова абетка*» спрямована на вироблення вміння «бачити» звуки.
- «*Фонетико-емоційна абетка*» допоможе у вивченні звуків у поєднанні з проявом певних емоцій.
- «*Фонетико-рухова абетка*» — відтворення звуків за допомогою рухів.
- «*Фонетико-графічна абетка*» надасть можливість засвоїти вміння співвідносити звуки з їхнім графічним вираженням.
- «*Фонетико-дотикова абетка*» сприятиме виробленню відчуття «текстури» звуків.
- «*Фонетико-смакова абетка*» дасть змогу відчути звуки на «смак».
- «*Фонетико-нюхова абетка*» допомагатиме у виробленні відчуття «запаху» звуків.

Спочатку діти просто повторюють рухи або словосполучення за вчителем-логопедом, акцентовано вимовляючи певний звук, а згодом вже самостійно пригадують предмет, у назві якого наявний цей звук, називають знайомі характеристики предмета, по можливості пояснюють асоціації, що виникли.

ФОНЕТИКО-ЗОРОВА АБЕТКА

Формування мовлення, зокрема правильної звуковимови, неможливе без гри, адже саме вона є провідною діяльністю дитини-дошкільника. Під час гри відбуваються зміни у психічній та соціальній сферах дитини, здійснюється підготовка до переходу на новий, вищий щабель її розвитку.

Щоб закріпити звук у дитячому мовленні, слід починати роботу з ізольованої вимови певного звука, і лише згодом переходити до називання слів та повторювання віршованих текстів, насичених звуком, що відпрацьовують. Механічне повторення ізольованих (окремих) звуків часто стає для дошкільника нудним і зовсім нецікавим заняттям. Щоб цього не сталося і дитина не просто повторювала за вами ізольований звук, а навчалася граючись, нами створено «Фонетико-зорову абетку».

В абетці на позначення кожного окремого звука нами дібрано відповідний символ. Поруч розміщено фотографію дитини, яка відтворює артикуляцію цього звука. Так дошкільник зможе краще зрозуміти і побачити правильне розташування губ та язика під час вимови певного звука, що буде суттєвою допомогою під час роботи і мотивуватиме дитину до формування правильної звуковимови.

Спочатку розгляньте фотографію дитини, яка вимовляє потрібний звук, положення її губ і язика. Далі демонструйте зображення предмета та відтворюйте звук разом із дошкільником, а в подальшому нехай він самостійно пригадає, який саме звук «промовляє» предмет, що ви показали чи назвали.

Якщо малюкові три роки, запропонуйте йому вимовляти певний звук, уважно спостерігаючи за положенням вашого язика та губ. Повторіть звук спільно, а потім запропонуйте дитині повторити звук за наслідуванням. Доцільно, щоб малюк контролював положення своїх губ та язика, користуючись дзеркалом. З чотири- та п'ятирічним дошкільником повторювати звук можна лише за наслідуванням. Нехай дитина подумає, хто чи що може видавати такий звук, чому на позначення цього звука обрали саме це зображення. Старшим дошкільникам можна запропонувати самостійно здогадатися, який звук «промовляє» певний предмет, адже це сприятиме у них розвитку наочно-образного та аналітичного мислення.

[А]

Дівчинка заколисує ляльку, наспівуючи їй колискову: «А-а-а!» (*протяжно, зі зміною висоти голосу*).

[Б]

Закипає в каструлі каша, і кришка починає торохтіти: «Б-б-б!» (*швидко, ритмічно*).

[Б’]

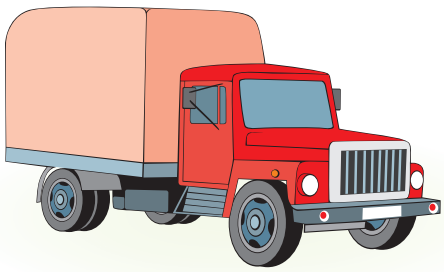

Швидко їде вантажівка дорогою, сигналячи: «Бі-бі-бі-бі» (*ніби злито*).

[В]

Виє вітер, завиває: «В-в-в!»
(*злито, з наростанням*).

[В’]

Завірюха завиває і морозу наганяє: «Вь-вь-вь!»
(*ритмічно, з наростанням*).

[Г]

Малюк весело аґукає в колясці: «Г-г-г»
(*наче злито*).

[Г’]

Біжить кінь полем і весело іржe: «Гь-гь-гь…» (*протяжно*).

[Ґ]

Мама захворіла. Вона полоще горло: «Ґ-ґ-ґ» (*уривчасто*).

[Д]

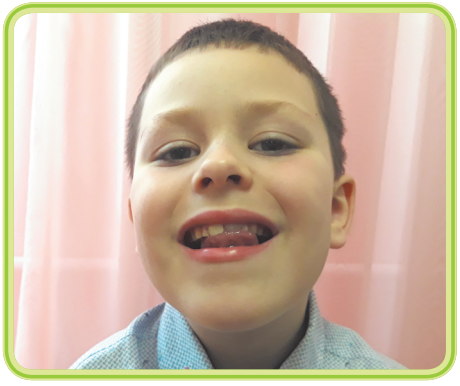

Лікуючи дерево, дятел б’є по ньому міцним дзьобом: «Д-д-д!» (*гучно, ритмічно*).

[д′]

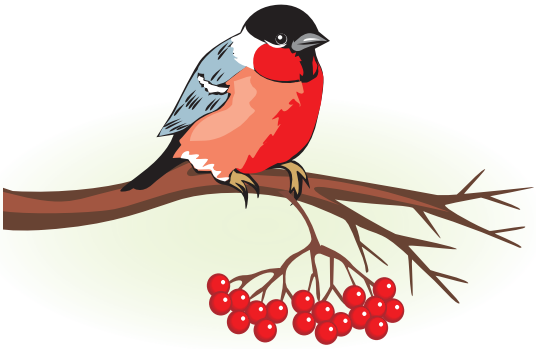

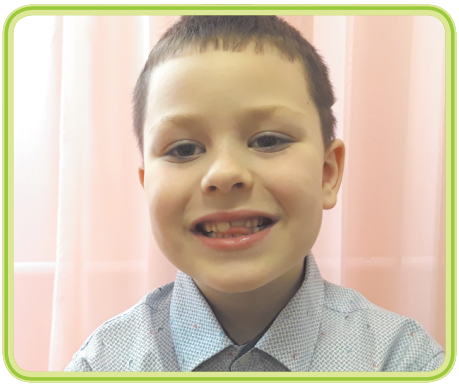

Вітаючи зимові холоди, виспівує снігур: «Дь-дь-дь» (*ритмічно*).

[дж]

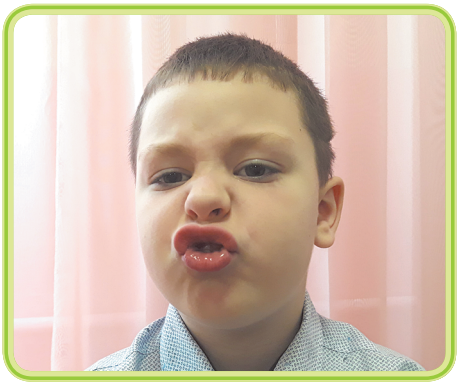

Перелітаючи з квітки на квітку, гуде джміль: «Дж-дж-дж…» (*протяжно, гучно*).

[дз]

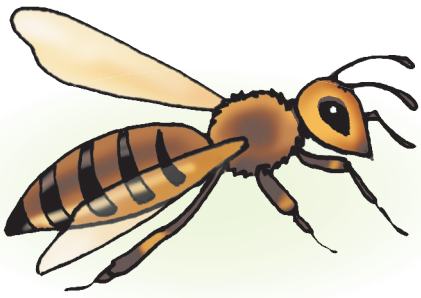

Збираючи з квітів мед, бджілка завжди співає: «Дз-дз-дз…» (*протяжно, гучно*).

[ДЗ′]

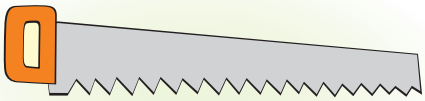

У руках майстра пила аж співає: «Дзь-дзь-дзь!» (*ритмічно, з наростанням*).

[Е]

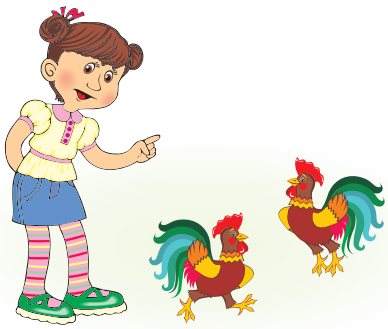

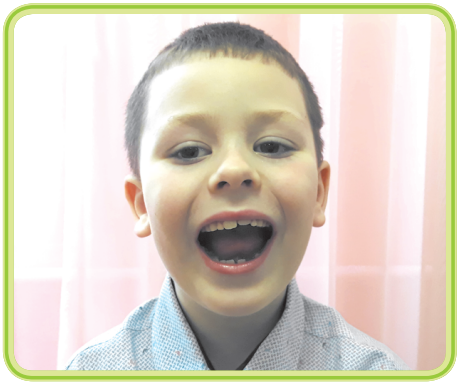

Молоді півники чубляться. Дівчинка докірливо свариться на них пальчиком: «Е-е-е!» (*протяжно*).

[Ж]

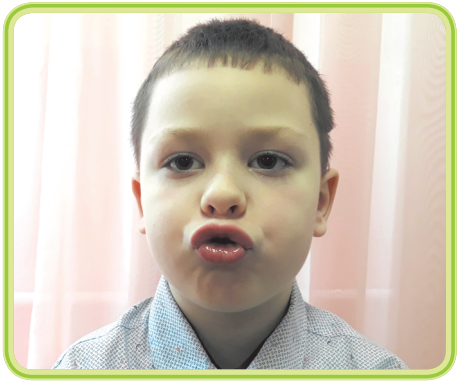

Над вишнями літає та гуде хрущ: «Ж-ж-ж…» (*протяжно, гучно*).

[З]

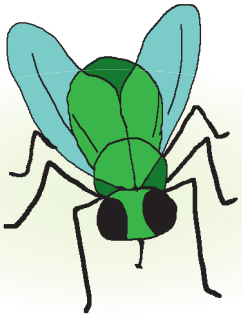

Набридливо дзижчить муха: «З-з-з!» (*протяжно, одноманітно*).

[З′]

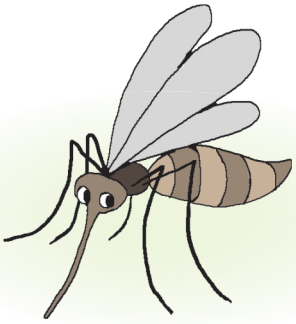

Комарик літає та пищить біля вуха: «Зь-зь-зь…» (*тоненько, злито*).

[И]

Маленьку дівчинку образили. Вона гірко плаче: «И-и-и!» (*протяжно, на одній ноті*).